

До разової спеціалізованої вченої ради PhD 13368
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філологічних наук, професора, в.о. завідувача
кафедри романо-германської філології та професійної комунікації
Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

Косович Ольги Василівни

на дисертаційну роботу

Нестерович Юліани Володимирівни

на тему:

**«Семантико-когнітивні особливості концепту «зрадник» у художніх
текстах Романа Іваничука і Сергія Жадана»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035
«Філологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»).

Дисертаційна робота Юліани Володимирівни Нестерович присвячена комплексному лінгвокогнітивному, структурно-семантичному та лінгвокультурологічному аналізу одного з ключових морально-етичних концептів української культури – «зрадник» – у прозовій творчості двох знакових українських письменників: класика історичної прози Романа Іваничука та одного з найвпливовіших сучасних українських авторів Сергія Жадана.

У художніх текстах обох письменників проблема зради набуває особливої глибини та гостроти, відображаючи ключові історичні травми та сучасні виклики українського суспільства. Якщо Р. Іваничук розкриває тему зрадництва переважно в історичному контексті (події Першої та Другої світових воєн,

революції 1917-1921 років, радянські репресії, Помаранчева революція), органічно поєднуючи особистісну зраду із загальнонаціональним, то С. Жадан зосереджується на сучасній російсько-українській війні, Революції Гідності, явищах сепаратизму та посттоталітарному синдромі. Такий зіставний підхід дозволив дисертантці не лише виявити універсальні риси концепту «зрадник», а й простежити його індивідуально-авторську специфіку, зумовлену різними історико-культурними епохами, світоглядними позиціями та художніми методами двох митців.

Всебічний аналіз дисертаційної роботи Ю. В. Нестерович дає змогу сформулювати узагальнені висновки про актуальність, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження, достовірність та значущість отриманих результатів, наукову новизну, теоретичну і практичну цінність, а також надати загальну оцінку дисертації, результати якої представлено для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії на засіданні разової спеціалізованої вченої ради PhD 13368 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

Актуальність теми та її зв'язок із галузевими програмами. У сучасних умовах повномасштабної російсько-української війни особливої гостроти набуло вивчення ключових морально-етичних концептів української культури, зокрема концептів «зрада» і «зрадник». Рецензована дисертація Юліани Володимирівни Нестерович присвячена комплексному лінгвокогнітивному, структурно-семантичному та лінгвокультурологічному аналізу концепту «зрадник» у художній прозі двох знакових українських письменників – Романа Іваничука та Сергія Жадана. Актуальність роботи посилюється тим, що в українському мовознавстві концепт «зрадник» досі залишався маловивченим, хоча його значення в контексті національної ідентичності, постколоніалізму та війни значно зросло.

Дисертантка ґрунтовно представила теоретичні засади дослідження, опрацювавши доробок українських і зарубіжних науковців у галузі когнітивної лінгвістики, лінгвоконцептології, лінгвокультурології та етнолінгвістики. Вона

сформулювала власне бачення проблеми, обґрунтувала сутність базових понять («концепт», «художня картина світу», «вербалізатор концепту»), розробила оригінальний алгоритм аналізу концепту та здійснила зіставне дослідження його реалізації в ідіостилях Р. Іваничука та С. Жадана. Аргументовано окреслено чинники актуальності: суспільно-політичний контекст війни, потреба в осмисленні механізмів національної самосвідомості, розширення дослідницької парадигми від структуралізму до антропоцентризму, а також необхідність лінгводидактичного та лексикографічного забезпечення.

Тема дисертації відповідає пріоритетним науковим напрямкам кафедри української мови та славістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість. Наукові положення і висновки, представлені в дисертації Юліани Володимирівни Нестерович, є аргументованими, переконливими та ґрунтуються на глибокому аналізі значного обсягу емпіричного матеріалу. Наукова новизна дослідження не викликає сумнівів і полягає в комплексі оригінальних результатів, отриманих уперше в українському мовознавстві.

Зокрема, вперше здійснено комплексне зіставне лінгвокогнітивне, структурно-семантичне та лінгвокультурологічне дослідження концепту «зрадник» у художніх картинах світу двох знакових українських письменників – Романа Іваничука та Сергія Жадана. Уперше концепт «зрадник» проаналізовано як важливий сегмент національно-мовної картини світу українців в умовах постколоніалізму, воєнних викликів та трансформацій національної ідентичності.

Дисертантка вперше: виявила особливості вербалізації концепту «зрадник» у прозовій творчості Р. Іваничука та С. Жадана, встановивши розгалужене номінативне поле (ім'я концепту, синоніми, номінації осіб, антропоніми, фразеологізми, тропейні одиниці, жаргонізми, обценну лексику тощо), з урахуванням індивідуально-авторських відмінностей; моделювала структуру концепту за польовим принципом, чітко виокремивши ядерну, приядерну та

периферійну зони й визначивши їх кількісне співвідношення (у Р. Іваничука – 47 % ядерна + приядерна зона, у С. Жадана – 27 %, що свідчить про різний ступінь концентрації ядерних вербалізаторів); систематизувала концептуальні смисли в межах трьох лексико-семантичних груп («зрадники рідного краю, держави, народу», «зрадники побратимів, рідних, друзів», «зрадники Бога, релігії і самих себе») з детальним виокремленням підгруп і спільних/відмінних смислів; охарактеризувала аксіологічні параметри концепту, довівши його переважно негативну маркованість з елементами амбівалентності, а також виявила основні мовні засоби вираження оцінності; встановила специфіку реалізації концепту в художніх картинах світу письменників, зумовлену історико-географічним контекстом, світоглядними пріоритетами та художніми методами (історична проза Р. Іваничука з широким використанням біблійних, історичних та літературних алюзій *versus* сучасний урбаністичний дискурс С. Жадана з елементами іронії, жаргону та обсценної лексики).

Новизна роботи посилюється розробленим авторським алгоритмом аналізу концепту, який поєднує кількісні та якісні методи, а також системним зіставним підходом, що дозволило виявити як спільні риси (патріотизм, неприйняття зради, опора на українську етнолінгвокультурну традицію), так і суттєві індивідуально-авторські відмінності в мовній об'єктивації концепту.

Дослідження виконано на перетині сучасних лінгвістичних парадигм: когнітивної лінгвістики, лінгвоконцептології, лінгвоаксіології, етнолінгвістики, лінгвокультурології та лінгвістики тексту. Масштабний емпіричний матеріал (понад 9000 сторінок художніх текстів, близько 5000 мікроконтекстів) забезпечує високу репрезентативність і достовірність результатів. Усі теоретичні положення ретельно аргументовані, підтверджені багатим ілюстративним матеріалом та кількісними підрахунками.

Таким чином, дисертаційне дослідження Ю. В. Нестерович суттєво розширює наукові уявлення про семантико-когнітивну природу одного з ключових морально-етичних концептів української лінгвокультури та вносить вагомий внесок у розвиток сучасної української філологічної науки.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність дисертаційного дослідження Юліани Володимирівни Нестерович є вагомою і багатогранною. Робота виконана на перетині теорії та прикладних аспектів сучасної лінгвістики, що відкриває широкі перспективи її використання в науковій, освітній і культурно-просвітницькій діяльності.

Результати дослідження можуть бути ефективно застосовані: у вищій школі – під час викладання нормативних і спеціальних курсів, таких як «Лексикологія сучасної української мови», «Стилістика», «Лінгвістичний аналіз художнього тексту», «Лінгвістика тексту», «Когнітивна лінгвістика», «Лінгвоконцептологія», «Лінгвокультурологія» та «Етнолінгвістика». Авторська модель структури концепту, алгоритм його аналізу, систематизовані лексико-семантичні групи та аксіологічні характеристики можуть слугувати зразком для проведення подібних студій зі студентами; у створенні навчально-методичних матеріалів – для підготовки підручників, навчальних посібників, хрестоматій та електронних освітніх ресурсів з лінгвокогнітивного аналізу художнього тексту й концептуальної картини світу українського письменника; у лексикографічній практиці – зібраний і систематизований матеріал (близько 5000 мікроконтекстів) становить надійну базу для укладання словників різних типів: «Словника мови Романа Іваничука», «Словника мови Сергія Жадана», «Словника концепту «зрадник» в українській художній літературі», а також поповнення загальномовних тлумачних, синонімічних та фразеологічних словників; у міждисциплінарних дослідженнях – результати дисертації будуть корисними для психологів (вивчення механізмів зрадництва та ідентичності), істориків і політологів (аналіз образів зрадників в історичному та сучасному дискурсі), філософів і культурологів (дослідження морально-етичних цінностей української культури в умовах війни та постколоніалізму); у просвітницькій та медійній діяльності – матеріали дисертації можуть використовуватися при підготовці лекцій, публічних дискусій, документальних проєктів та матеріалів, спрямованих на зміцнення національної ідентичності та протидію зрадництву в сучасних умовах.

Окрім того, розроблений дисертанткою алгоритм аналізу концепту має універсальний характер і може бути адаптований для вивчення інших морально-етичних концептів («герой», «ворог», «патріот», «колабораціоніст» тощо) в українській літературі.

Таким чином, дисертація Ю. В. Нестерович не лише розширює теоретичні горизонти української лінгвоконцептології, а й пропонує конкретні практичні інструменти та матеріали, які сприятимуть підвищенню якості філологічної освіти, розвитку лексикографії та посиленню гуманітарної складової національної безпеки й культурної стійкості українського суспільства.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Структура дисертації відповідає вимогам до робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Обсяг основного тексту становить близько 264 сторінки, список використаних джерел налічує значну кількість позицій. Дисертація написана державною мовою, оформлення відповідає чинним нормам.

Робота складається з анотацій, вступу, розділів, висновків, списку літератури та додатків. У вступі обґрунтовано вибір теми, мету, завдання, об'єкт, предмет, матеріал і методи. Кожен розділ містить чіткі висновки. Висновки дисертації логічні, узагальнюють ключові результати.

Дисертантка послідовно аналізує номінативне поле концепту, його структуру, семантику в межах лексико-семантичних груп, аксіологічні параметри та індивідуально-авторські особливості. Робота відзначається цілісністю, логічністю викладу та багатим ілюстративним матеріалом.

Повнота викладу основних положень дисертації в наукових публікаціях. Ключові положення та наукові результати дисертаційного дослідження Юліани Володимирівни Нестерович опубліковані в необхідному обсязі відповідно до вимог Положення про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Основні теоретичні й практичні здобутки дисертації пройшли широку апробацію на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових

конференціях, а також були обговорені на засіданнях кафедри української мови та славістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка протягом 2021-2026 років.

Результати дослідження належним чином висвітлені в 10 наукових публікаціях, зокрема: 1 стаття у співавторстві у виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі даних Web of Science; 5 статей у провідних періодичних наукових фахових виданнях України, внесених до Переліку наукових фахових видань України (категорія А та Б); 1 стаття у зарубіжному науковому виданні; 3 публікації у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій; тези доповідей на наукових форумах.

У публікаціях розкрито основні аспекти дисертаційного дослідження: теоретико-методологічні засади аналізу концепту «зрадник», авторський алгоритм його дослідження, структуру та семантико-когнітивні особливості концепту в художніх текстах Р. Іваничука та С. Жадана, аксіологічні параметри, індивідуально-авторську специфіку та зіставні характеристики.

Опубліковані матеріали повністю репрезентують новизну, теоретичну та практичну цінність роботи, а також підтверджують достовірність отриманих результатів. Кількість, обсяг і зміст друкованих праць відповідають чинним вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Оцінка рівня виконання наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Сформульовану здобувачкою мету дослідження – здійснити комплексний семантико-когнітивний аналіз концепту «зрадник» у художніх текстах Романа Іваничука та Сергія Жадана в лінгвокогнітивному, структурно-семантичному й лінгвокультурологічному аспектах у зіставному аспекті – вважаємо повністю досягнутою.

Юліана Володимирівна Нестерович продемонструвала високий рівень володіння сучасною методологією наукової діяльності. Дисертантка ґрунтовно опрацювала значний теоретичний доробок з когнітивної лінгвістики, лінгвоконцептології, лінгвокультурології, етнолінгвістики та лінгвоаксіології,

критично проаналізувала існуючі підходи до вивчення концептів і розробила власний оригінальний алгоритм дослідження, який поєднує кількісні та якісні методи аналізу.

У роботі вміло застосовано такі методи та прийоми: метод контекстуального аналізу, компонентний і дефініційний аналіз, польове моделювання структури концепту, кількісний (контент-аналіз) метод, зіставний метод, описово-аналітичний та інтерпретаційний методи.

Дисертантка проявила глибоке проникнення в матеріал, ретельність у відборі, систематизації та паспортизації емпіричного матеріалу (понад 9000 сторінок художніх текстів і близько 5000 мікроконтекстів), що забезпечило репрезентативність і достовірність результатів. Науковий апарат дисертації відзначається логічністю, послідовністю викладу, чіткістю формулювань і переконливою аргументацією кожного теоретичного положення багатим ілюстративним матеріалом.

Робота свідчить про зріле наукове мислення, здатність до міждисциплінарних узагальнень, критичного осмислення складних лінгвокультурних явищ та вміння поєднувати теоретичний аналіз із практичними висновками. Ю. В. Нестерович вільно оперує сучасною філологічною термінологією, володіє навичками самостійного наукового пошуку та вміє чітко формулювати власну наукову позицію.

Загалом рівень виконання наукового завдання та методологічна культура дисертантки відповідають високим вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час ретельного рецензування дисертаційної роботи Юліани Володимирівни Нестерович порушень академічної доброчесності не виявлено. Зокрема, відсутні ознаки академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації результатів або будь-яких інших форм порушення принципів наукової етики.

Дисертантка демонструє високий рівень академічної сумлінності: усі ідеї, наукові положення, теоретичні узагальнення та інтерпретації емпіричного матеріалу є результатом її самостійного дослідження. Цитування джерел, використання ідей і результатів інших науковців здійснюється коректно, з обов'язковими посиланнями на відповідні праці. Ілюстративний матеріал (художні тексти Р. Іваничука та С. Жадана) наведено з точними бібліографічними даними та контекстними позначками.

Перевірка дисертації за допомогою спеціалізованих систем виявлення текстових запозичень підтвердила оригінальність роботи. Усі запозичені фрагменти (визначення, теоретичні положення, статистичні дані) мають належне оформлення відповідно до вимог чинних стандартів і ДСТУ.

Таким чином, дисертація Ю. В. Нестерович є самостійно виконаним науковим дослідженням, що повністю відповідає принципам академічної доброчесності, визначеним Законом України «Про освіту», Положенням про присудження ступеня доктора філософії та іншими нормативними документами Міністерства освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи роботу, висловлюю окремі зауваження дискусійного характеру:

1) у роботі переважно акцентовано на негативній аксіологічній маркованості концепту. Бажано було б детальніше розглянути випадки амбівалентності або контексти часткового виправдання/розуміння мотивів зради;

2) у розділах, присвячених С. Жадану, доцільно було б глибше простежити роль обценної лексики та іронії як стилістичних маркерів сучасного дискурсу зради;

3) пропонується в майбутньому розширити зіставлення за рахунок інших сучасних авторів.

Висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загальний висновок. Аналіз дисертації Нестерович Юліани Володимирівни «Семантико-когнітивні особливості концепту «зрадник» у

художніх текстах Романа Іваничука і Сергія Жадана» та опублікованих за результатами дослідження праць слугує підставою для констатації, що дисертація є самостійною, цілісною і завершеною науковою працею, яка має безперечну наукову новизну, теоретичне і практичне значення, а також відповідає вимогам спеціальності 035 Філологія.

Дисертація Нестерович Юліани Володимирівни «Семантико-когнітивні особливості концепту «зрадник» у художніх текстах Романа Іваничука і Сергія Жадана» на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія відповідає чинним вимогам, зокрема Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що дає підстави для присудження Юліані Володимирівні Нестерович наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

доктор філологічних наук, професор,

в.о. завідувача кафедри романо-германської філології

та професійної комунікації

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Ольга КОСОВИЧ
Відділ кадрів
Підпис *Косович*
З а с в і д ч у ю:
Начальник відділу кадрів *М. Гнатюк*